

ODEŠEL VÁCLAV KULIČ

Uprostřed prázdnin přišlo smuteční oznámení. Dne 27. července 1998 zemřel ve věku 77 let prof. PhDr. Václav Kulič, DrSc. Poslední léta byl vážně nemocný, jeho dlouhodobé zdravotní obtíže se kumulovaly a způsobily, že ke konci života nemohl téměř psát, ale bystrá mysl a nadhled mu zůstaly. Jeho přátelé a spolupracovníci se s ním nemohli osobně rozloučit, neboť smuteční obřad proběhl v úzkém rodinném kruhu.

Odešla výrazná osobnost československé a české psychologie – jeden z originálních badatelů v psychologii učení a poznávání, jehož přínos překročil hranice státu. Kde jsou kořeny jeho díla a co z díla zůstává?

Patřil ke generaci, jejíž letopočet narození symbolicky předznamenal její osudy – byl ročník 1921. Zažil druhou světovou válku v nejcitlivějším věku se všemi důsledky. Byl totálně nasazen v Německu, ke konci války uprchl domů a skrýval se na Moravě. Teprve po válce mohl začít s vysokoškolským studiem – a zvolil Filozofickou fakultu UK v Praze. Do periodicky se opakující diskuse o tom, zda je vhodnější jednooborová, „čistá“ psychologie, nebo psychologie v kombinaci s dalším oborem, přispěl (jako mnozí jiní před ním i po něm) svým životem a dílem na tu miskou vah, která nese označení dvouoborovost. Bral ji nikoli jako svůj odborný handicap, ale spíše jako výhodu. Po skončení vysoké školy řadu let úspěšně vyučoval na středních školách a jeho studenti se k němu už jako dospělí vědecké hlásili.

Měl rád hudbu, hrával na housle, na kytaru a dobře zpíval. Byl pohybově nadaný,

v mládí hrál závodně hokej a i ve stáří udržoval fyzickou kondici tenisem. Prožil též období, v němž – pod tíhou normalizace – hazardoval se svým zdravím, ale dokázal ho překonat.

V relativně vyšším věku vstoupil (společně s mladším Z. Helusem) do interní aspirantury v Psychologickém ústavu ČSAV a zapojil se v týmu prof. J. Linharta do výzkumů lidského učení. Se zaujetím a velkým pracovním nasazením se zabydloval v nové roli – roli vědeckovýzkumného pracovníka. Přišel vybaven řadou předností: bohatými životními i pedagogickými zkušenostmi, znalostí jazyků (němčina, angličtina, ruština), znalostí klasické filozofie a logiky, zájmem o dění ve světové vědě, zájmem o metodologii vědeckého bádání, způsobilostí vystihnout podstatu. Uměl výborně přednášet a referovat, věcně diskutovat, měl cit pro empirické bádání, zejména pro laboratorní výzkumy. Především však dokázal najít v proudu valících se vědeckých námětů a podnětů skutečně nosná a perspektivní témata.

Byl příkladem pozdního rozkvětu sil – člověka, který se v anglicky mluvících zemích označuje jako late bloomer. Své vrcholné výkony podával – ovšem ne vždy vlastní vinou – až ve vyšším věku. Svou první samostatnou knižní publikaci *Chyba a učení* vydal v době, kdy mu bylo padesát let, svou poslední práci *Psychologie řízeného učení* v době, kdy překročil sedmdesátku. Těžiště jeho vědeckého života bylo v Pedagogickém ústavu J. A. Komenského ČSAV Praha. Nejprve

v Laboratorii programovaného učení, kde úzce spolupracoval s D. Tollingerovou na problematice programovaného učení. Po transformaci laboratoře v širší pracoviště – oddělení pedagogické psychologie – úzce spolupracoval se Z. Helusem na výzkumu rozvoje osobnosti žáka, zejména na diagnostice a řízení procesů lidského učení. V porevolučních letech při redukci pracovišť ČSAV Pedagogický ústav zanikl a V. Kulič přešel na Pedagogickou fakultu UK Praha, kde se dočkal zasloužených akademických poct a titulů.

Svémi výzkumy předbíhal dobu, vybočoval z domácího kontextu, neboť se poměřoval kontextem širším. Mnohé z jeho témat (jmenujme alespoň úlohu chyby v učení, hlubší průhledy do řízení lidského učení pomocí didaktické techniky, individuální styly učení) doznaly výraznější odborné odezvy (a hlavně praktické odezvy) až se značnou latencí. Mnohá témata nemohl – blokován normalizátory – včas prezentovat západoevropské a světové odborné veřejnosti.

Měl dva svěbytné rysy, jimiž se vyznačují některé výrazné vědecké osobnosti. Jeho bádání netěkalo: zpracovával témata, která měla svou vnitřní vývojovou logiku, a každé další navazovalo a v něčem prohlubovalo i obohacovalo téma předchozí. Byl samostatným badatelem. Ve výzkumných týmech si udržoval vždy relativně velkou míru samostatnosti, někdy nebylo snadné s ním spolupracovat. Měl velmi málo „oficiálních“ vědeckých žáků (snad s výjimkou PhDr. H. Krykorkové, CSc., a doc. PaedDr. J. Nikla, CSc.), ale dokázal kolem sebe seskupit řadu kolegů a přátel, kteří rozpracovávali jeho myšlenky, především na ČVUT Praha. S vědomím, že každé přirovnání pokulhává, můžeme volně parafrázovat myšlenku José Pichoana vztaženou k Michelangelovi a říci o V. Kuličovi: vytvořil vědeckou školu, ve které nikoho osobně příliš neučil, ale do které se chodí učit každý...

V úvodu jsme položili řečnickou otázku: Co z jeho díla zůstává? Odpověď by byla dlouhá, ale dá se shrnout – podle našeho názoru – do několika klíčových výrazů: úloha chyby v učení, efektivita učení a způsoby jejího měření, vnější řízení lidského učení, didaktické operátory, úloha technických prostředků v lidském učení, psychologie komputerizace, psychodidaktická ergonomie, optimalizace systému člověk-stroj při učení, subjektivní evidence výsledku činnosti u lidí, procesuální diagnostika lidského učení, kognitivní socializace, individuální styly učení, modely učení a poznávání, vztah umělé inteligence a kognitivní psychologie, nové trendy v pedagogické psychologii.

Pro mladší zájemce, kteří by se chtěli hlouběji seznámit s jeho myšlenkami, chtěli by navazovat, rozvíjet a překonávat to, co vytvořil v období, kdy nebylo snadné dostat se k zahraniční literatuře a nebylo snadné o ní něco publikovat, připojujeme na závěr výběrový seznam jeho prací.

Jiří Mareš

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE

Monografie

- TOLLINGEROVÁ, D. – KNĚŽŮ, V. – KULIČ, V.: Programované učení. Praha, SPN 1966.
 KULIČ, V.: Chyba a učení. Praha, SPN 1971.
 HELUS, Z. – HRABAL, V. – KULIČ, V. – MAREŠ, J.: Psychologie školní úspěšnosti žáků. Praha, SPN 1979.
 HELUS, Z. – KULIČ, V. – MAREŠ, J.: Základní teoretické a metodologické problémy pedagogické diagnostiky. Praha, Ústav školských informací ČSR 1979.
 KULIČ, V.: Člověk – učení – automat. Praha, SPN 1984 a 1989.
 KULIČ, V.: Psychologie řízeného učení. Praha, Academia 1992.